



Сценарій тренінгу

Для опікунів шкільного самоврядування: „Учнівське самоврядування співвирішує і діє”

матеріал для ведучих

опрацювали: Ольга Напйонтей, Йоанна Петрасік

Базовий сценарій: Учніське самоврядування співвирішує і діє.

[5 годин]

I сесія: Початок [30 хвилин]

- Презентація тренерів
- Презентація Фондації та проекту, частиною якого є тренінг, на базі матеріалів в програмі PowerPoint
- Вступ/ розминка, напр.: „Пригадай собі свою шкільну фотографію. Що на ній представлено?” – учасники дивляться фото, а потім питаємо бажаних, що саме вони побачили. Таким чином переходимо до питання щодо учнівської активності в межах школи у формі учнівського самоврядування.
- УГОДА: /_Правила, які повинні бути в ній передбачені: Виключаємо звук в телефонах; Одна людина говорить у конкретний момент на одну тему; Говоримо про поведінку – не оцінюємо; Ми пунктуальні; На успіх групи працюють всі

II сесія: Суть учнівського самоуправління [30 хвилин]

Метою цієї частини буде введення учасників тренінгу у тематику навчання. Вони повинні зрозуміти суть поняття «учнівське самоврядування» у школі, що саме є його сенсом.

- Що означає **учнівське самоврядування**? Пишемо на фліпчарті слово самоврядування. Підкреслюємо частину «вряд» і питаємо учасників, чим є для них уряд. Записуємо відповіді (найчастіше це: управління, влада, вплив, рішення, відповідальність, тощо)
Проводимо підсумки, підкреслюючи, що учнівське самоврядування, це власне і є процеси на території школи, в котрих учні (всі й/або їх представники) мають можливість співвирішувати питання, що стосуються школи.
- Включи презентацію про суть учнівського самоврядування

III сесія: Учні співвирішують питання, що стосуються школи [60 хвилин]

Вступ: Говоримо про те, що у проекті важливим є просування участі школярів у 3 сферах функціонування школи: організація шкільного життя/ дидактика/ шкільний простір

- Праця в підгрупах (2 займаються організацією шкільного життя, 2 дидактикою, 2 шкільним простором). Кожна група отримує фліпчарт, на якому малює драбину участі з 4 рівнями. Кожен рівень це інша сходинка залучення. Рахуючи від низу: інформування, оцінювання, співвирішування і, врешті, прийняття рішення. Завдання груп полягає у тому, щоб до кожної сфери та рівня підібрати якомога більше рішень. У яких випадках ми лише інформуємо учнів? Які рішення консультиємо з ними? У яких питаннях вони можуть співвирішувати? І, врешті, які рішення, що стосуються всієї школи, вони можуть приймати самостійно.
- Переходимо до презентації групової праці перед всіма учасниками. Обговорюємо її, звертаючи увагу на те, як багато існує справ, до яких ми можемо допустити учнів. Слід заохотити вчителів, щоб вибрали кілька таких, які дозволять школі бути місцем реальної співпраці. Треба показати, що саме прийняття участі у процесі вирішування сповнює контрольні вимоги в тій же мірі, що представлені раніше елементи шкільної програми.
- Презентація позитивного досвіду шкільних самоврядувань, які у Польщі впливали на організаційні справи, на дидактику та шкільний простір – метод: доповідь, або призначення кожному учаснику одного позитивного досвіду з проханням розповісти про нього і віднести до даного досвіду (чи він буде придатним і чому?)

[Додаток: Учніське самоврядування впливає на шкільні справи]

III сесія: Діагностика учнівських потреб і проблем у школі – початок дій [60 хвилин]

Метою цієї частини буде приготування вчителів до проведення діагностики учнівських потреб і проблем у школі.

- **Багато способів оцінки потреб і проблем:** сформованим у пари учасникам роздай опис методу діагностики: питання на шнурі/ говорюча стіна/ фотооцінка / дослідницька прогулянка/ скринька точок зору/ анкета/ групове інтерв'ю. Попроси учасників, щоб ознайомились зі змістом і щоб поговорили в парах про переваги і обмеження окремих методів. Потім попроси учасників представити метод, з яким вони ознайомились.
- **Дебатування як форма діагностики та початку дій** – Спершу обговори роль і способи дебатування /презентація про дебатування/. Потім обговори дебатування методом world cafe.

IV сесія: Пошуки рішення діагностованих учнями проблем [60 хвилин]

Метод: поділи учасників на 4 групи. Кожна група отримає за завдання створення плану застосування конкретного методу (карта школи; тренінг 365; мозковий штурм; саміт точок зору та ідей), пошуки рішень вказаних учнями проблем. На фліпчарті кожна група записує:

- що по черзі слід робити, щоб застосувати цей метод
- які ресурси будуть необхідні для його реалізації
- що може бути проблемне / на що особливо слід звернути увагу

на цьому етапі вчителі використовують додаток „пошуки рішення діагностованих проблем”.

V сесія: Підсумки і пояснення домашнього завдання [60 хвилин]

- Учасники базового тренінгу повинні допомогти учасникам шкільного самоврядування у: діагностиці шкільних потреб і проблем та у пошуках рішень діагностованих проблем. Заохоть учасників, щоб запланували проектні дії – окремі кроки виконання завдання
- Бесіда, яка завершує тренінг: учасники сідають по колу та по черзі розповідають з яким досвідом закінчують навчання і чого вони навчилися.

Необхідні матеріали

- ремонтна стрічка
- фліпчарт
- фломастери
- проектор
- ноутбук
- папір, формат А4
- стікери – два кольори

Додаток: Чого навчає учнівська самоврядність?

Учні, навчаючись у школі повинні розвивати свої ключові компетенції. Самоврядністю – як однією з громадянських компетенцій, вони мають шанс оволодіти лише тоді, коли ми – дорослі створимо для цього умови і відповідно будемо їх підтримувати.

Важливим інструментом навчання молодих людей вмінню спільно приймати рішення стосовно власного середовища є ефективно працююче учнівське самоврядування.

Відповідна програма діяльності учнівського самоврядування може значною мірою спричинитися до того, що досвід перебування в школі буде для учнів досвідом ознайомлення з ефективно діючою демократичною інституцією. Що це означає на практиці?

Обрання своїх представників

Щорічне обрання представництва учнівського самоврядування може бути нагодою для перевірки вміння замислюватись про спільні, в даному випадку шкільні проблеми, визначення очікувань стосовно своїх представників, аналіз потреб шкільної спільноти. Учні набувають не лише вміння голосувати, але й розуміння інтересів спільноти та, узгодженого з цими інтересами свідомого здійснення вибору. Розуміння важливості вибору, набуття вміння голосувати та оцінювати програми кандидатів можуть стати важливим навчальним результатом добре функціонуючого учнівського самоврядування. Це необхідні елементи якісної демократії.

Ініціювання діяльності

Якщо ми хочемо, щоб в майбутньому наші співгромадяни «брали справи в свої руки», працювали для громади свого міста, країни, Європи, необхідно навчитись учнівському самоврядуванню. Школа може являти собою ідеальне місце для учнів у прояві активності, у плануванні та реалізації своїх проєктів. Для того, щоб це стало можливим необхідно навчатись співпраці, порозумінню, вмінню брати на себе відповідальність за шкільні заходи та за діяльність для громади. Власне цьому учнівське самоврядування навчає краще, аніж інші процеси, які відбуваються на території школи. Діяльність учнів з власної ініціативи може торкатись як організації заходів та урочистостей в школі, волонтерської діяльності, праці для місцевої громади, так і дій, які впливають на життя школи – починаючи від управління інфраструктурою до покращення якості навчання.

Спільне прийняття рішень в спільних справах

Сьогодні демократія дає громадянам щораз більше можливостей впливу на рішення владних структур (від місцевих до європейських). Організовується щораз більше громадських консультацій, публічних дебатів, зустрічей з мешканцями. Це важлива тенденція, пов'язана зі змінами ролі громадян, завданням яких є не лише обрання своїх представників один раз на чотири роки, але також і постійна активність між голосуваннями. Учніське самоврядування є чудовою можливістю для того, щоб учні вправлялись в процесі прийняття рішень, беручи участь у прийнятті рішень про важливі для них проблеми, відповідно до їх віку. Включення учнів у процес прийняття рішень про шкільні проблеми дозволяє будувати в них почуття відповідальності за свій навчальний заклад.

Ознайомлення з правилами та діяльність у відповідності з ними

Учнівське самоврядування дає можливість навчати дітей, що таке правила, звідки вони беруться і як їх слід дотримуватись. Це учнівське самоврядування затверджує принципи свого функціонування та правила вибору представників.

Це чудова можливість для навчання дітей того, що в демократичному суспільстві громадяни мають вплив на правила, яким потім самі підпорядковуються.

Це показує учням, що в демократичній державі правила не є довільними, а відображають ситуацію та потреби людей, для яких ці правила створені.

Представництво учнівського самоврядування відстоюючи права учнів вчить всіх, що в демократичній державі слід дотримуватись закону, а громадяни повинні домагатись справедливості у випадку порушення закону.

Створення регламенту учнівського самоврядування у відповідності з Законом про систему освіти та шкільним регламентом показує учням, що закон не є якимось абстрактним твором, який непотрібний під час щоденної діяльності.

Спостерігаючи за школою як за державною інституцією молоді люди повинні навчитись того, що демократична держава діє прозоро (громадяни мають свої права, представники влади поважають учнівське самоврядування, влада є підзвітною) та ангажує громадян (рішення, які стосуються життя громади приймаються з врахуванням думки мешканців, заохочуються ініціативи мешканців).

Відповідно школа повинна пропагувати громадську активність. Рада Європи приписує їй роль місця, в якому молодь навчається демократичних правил, вправляється в ролі члена демократичної спільноти. Демократія в школі є надзвичайно важливим питанням насамперед тому, що школа є місцем, де діти навчаються жити в суспільстві. Школа для молодих людей є важливим публічним простором, в якому учні виступають у зв'язки громадяни – державні структури (які представлені державними службовцями, тобто дирекцією школи, вчителями та педагогами).

1. Як на практиці учнівське самоврядування може бути інструментом розвитку громадянських компетенцій?

Учнівське самоврядування може виконувати свою роль через представлення власної позиції та участь в процесі прийняття рішень в школі.

Діяльність учнівського самоврядування, яке може виховувати громадянську активність учнів в майбутньому повинна опиратись на такі конкретні дії як:

- 1. Консультування певних рішень, які приймаються дирекцією з представниками учнівського самоврядування або з усіма учнями**
- 2. Проведення шкільних дебатів на тему потреб та проблем учнів**
- 3. Ведення систематичного діалогу дирекції з представниками учнівського самоврядування з метою розбудови взаємного розуміння та платформи співпраці.**

Реальність демонструє, що впровадження цих кількох простих елементів в щоденну діяльність учнівського самоврядування змінює звичайну школу на «школу участі», а учням дозволяє набувати громадські компетенції.

Дод. 1. Консультування певних рішень, які приймаються дирекцією з представниками учнівського самоврядування або з усіма учнями.

Консультування рішень з учнями - це відповідник механізму громадських консультацій, в рамках яких представники влади представляють громадянам свої плани, що стосуються змін або ухвалення нових нормотворчих актів, інвестицій або інших заходів, регулювання яких стосуватимуться або матимуть вплив на споживачів даної законодавчої ініціативи. Аналогічно є і в школі, де шкільна влада (наприклад директор або директорка) приймає рішення стосовно функціонування школи, які напряду стосуються учнів, представляє свої пропозиції представникам загалу учнів або учнівському самоврядуванню.

Схоже як і під час громадських консультацій думка учнів не є обов'язковою для дирекції. На практиці ми маємо ситуацію, в якій шкільна влада, наприклад отримує інформацію про позицію учнів, яка представлена учнівським самоврядуванням і бере її до уваги в процесі прийняття рішень. Консультування та території школи може мати наступні форми: відкрите консультування з усіма учнями, постійна присутність учнів на засіданнях колегіальних органів: педагогічної ради, батьківського комітету, участь учнів в зборі даних, які потрібні дирекції від загалу учнів для прийняття рішення.

Дод. 2. Проведення шкільних дебатів на тему потреб та проблем учнів.

По-перше дебатні ролі дають можливість учням навчитись формулювати власні думки, висловлювати їх, обмінюватись поглядами та доходити до спільної позиції. По-друге, дебати є можливістю до формування спільної позиції усієї шкільної спільноти стосовно найважливіших тем або проблем школи та можливих шляхів їх вирішення. Дебатування є складним мистецтвом, тому необхідно пам'ятати про основні принципи їх організації. Для того, щоб дебати вдалися ключовим є точне та зрозуміле визначення теми дебатів. До участі в дискусії варто запросити якнайбільше учнів та вчителів. Тут дуже важливим є проведення інформаційної кампанії стосовно місця, часу та теми дебатів. Зрештою, необхідно визначити особу, яка буде вести дебати, визначити тривалість дебатів і пам'ятати, що необхідно зарезервувати час на вироблення рекомендацій, опрацювання висновків, які впливають з дискусії, так, щоб дебати були реальним шансом на реалізацію змін в школі. Після завершення дискусії необхідно, щоб представники учнівського самоврядування підготували звіт про дебати, або просто нотатки про найважливіші аргументи та пропозиції рішень. Такий документ учнівське самоврядування може передати керівництву школи. Завдяки цьому думка учнів буде добре озвучена та зафіксована у шкільній документації.

Дод. 3. Ведення систематичного діалогу дирекції з представниками учнівського самоврядування з метою розбудови взаємного розуміння та платформи співпраці.

Рекомендується проведення діалогу дирекції з учнями у вигляді регулярних зустрічей у вигляді представництва учнівського самоврядування з керівництвом школи. Важливо, щоб ці зустрічі носили систематичний характер, могли відбуватись один раз на місяць або один раз на квартал, в залежності від бажання та можливостей тих, хто бере в них участь.

Регулярність цих зустрічей будує в учнів переконання, що до учнівського самоврядування в школі керівництво ставиться серйозно, його думку стосовно шкільних проблем чують і ця думка впливає на життя школи. Варто також цінувати практичний ефект цих зустрічей. Завдяки ньому як учні, так і дирекція мають простір для спокійної розмови, обміну думками та ідей стосовно розвитку школи, але також можуть бути можливістю для вирішення тих проблем, які вже мають місце. Досвід вчителів та шкіл, в яких зустрічі дирекції з учнями мають характер систематичних та планомірних зустрічей дозволяють нам перерахувати позитиви від активності учнівського самоврядування. Завдяки цьому учні знають, якими є плани та ідеї шкільного керівництва стосовно функціонування школи. Натомість дирекція має можливість порозмовляти про проблеми учнів та плани діяльності учнівського самоврядування. Окрім того, такі зустрічі сприяють плануванню спільної діяльності учнів та вчителів. І що найважливіше, будують в учнях почуття відповідальності за школу, в якій вони навчаються. Організуючи такі зустрічі слід пам'ятати про інформування усієї шкільної спільноти, тобто усіх учнів та вчителів про терміни та тематику зустрічей. Важливо створити атмосферу прозорості та відкритості цих зустрічей для зацікавлених. Тут не йдеться про ситуацію, в котрій кожен в довільний момент може з'явитися на зустрічі, а про умови, коли учні знають, яким чином можуть зголошувати свої ідеї, теми та проблеми, які варто обговорити на зустрічі з керівництвом школи. Тому тут важливим є механізм інформування, наприклад на інформаційній дошці учнівського самоврядування або в шкільній газеті про термін найближчої зустрічі, про те до кого можна скерувати свою тему для зустрічі, а також інформацію про зустріч, що вже відбулась – короткий протокол про досягнуті домовленості.

Підсумовуючи, слід повторити, що сучасна школа завдяки діяльності учнівського самоврядування може стати простором для розвитку громадянської позиції дітей. До її завдань належить надихати та заохочувати учнів до співучасті в прийнятті та реалізації рішень, які важливі для шкільної спільноти. Метод діяльності школи може істотним чином розвивати громадянські компетенції та виховувати в дітей та молоді такі демократичні принципи як: правова держава (якщо правила відомі та дотримуються), субсидіарність (якщо ініціативи учнів підтримуються та заохочуються), суб'єктивність (якщо думка учнів береться до уваги та враховується під час прийняття рішень на території школи).

2. Вибори представництва учнівського самоврядування. Чого ми навчаємо молодих людей, організовуючи вибори Ради Учнівського Самоврядування?

Розпочинаючи різного роду діяльність на території школи, тобто в сфері освіти та виховання, ми повинні задавати собі питання, чому завдяки цим діям навчаються молоді люди. Чому повинні навчитись завдяки тому, що в школі ми організовуємо вибори в Раду Учнівського Самоврядування. Якщо ми уявимо собі, що кожен молодий громадянин навчається 12 років в школі, то це означає, що міг би 12 разів повправлятись у вмінні обирати свого представника. Вибори представників, які здійснює керівництво від нашого імені все ще є найважливішим демократичним механізмом. Тому, пам'ятаючи, що кожен з учнів є

громадянином і отримує право голосу варто їх до цього підготувати. Однією з освітніх цілей організації виборів до Ради Учнівського Самоврядування є практичне ознайомлення учнів з методологією голосування. Завдяки багаторазовому досвіду після завершення навчання, молоді люди матимуть відчуття, що вибори, голосування, виборчі бюлетені це гра, правила якої їм відомі. Це освоєння з роллю виборця в майбутньому призведе до активної громадянської позиції. Щорічна участь у виборах представників до Рад Учнівського Самоврядування повинна навчити прийняттю свідомих рішень щодо виборів, свідомого та критичного обрання представників! Щоб учні могли навчитись цього в школі варто створити навчальну ситуацію, в якій учні знайомляться з кандидатами, ознайомлюються з їх програмами, обговорюють шкільні проблеми. Також важливо, щоб учні самі собі виробили власну думку стосовно своїх інтересів, найважливіших проблем, якими повинен зайнятися їх кандидат.

Організація виборів до Рад Учнівського Самоврядування

Організація виборів до представництва учнівського самоврядування є важливим моментом, оскільки шкільні лідери є важливою групою, яка має вплив на те, яким чином виглядає шкільне життя. І для того, щоб обрати відповідних представників важливо провести належну виборчу кампанію, яка дозволить познайомитись з кандидатами, їх ідеями стосовно того, що вони планують зробити для школи та учнів. Виборчий процес повинен бути місцем для дискусії учнів про бачення шкільного життя. Важливо провести вибори таким чином, щоб через створення можливості хорошого ознайомлення з кандидатами уможливити шкільній спільноті обрання найкращих представників. Вибори до учнівського самоврядування не повинні проводитись точно так само як вибори до місцевого самоврядування чи вибори в країні. Треба дати собі відповідь на питання, чи в такій невеликій спільноті як школа потрібно створювати надто складні механізми. Ми пропонуємо два методи шкільних виборів: вибори в стилі афінської демократії або механізм прийняття рішень усією шкільною учнівською спільнотою.

Демократичні вибори характеризуються чотирма ознаками. Це: рівні (кожен володіє одним голосом, всі голоси важать однаково), загальні (кожен має право на голосування), безпосередні (кожен віддає свій голос за свого кандидата без посередників) та таємні (умови голосування уможливають утримання свого вибору в таємниці, кожен розпоряджається анонімним голосом).

Якщо буде прийняте рішення про організацію загальношкільних виборів, не зайвим буде створення плану, який допоможе в хронологічній та змістовній організації.

План може включати:

- ключові дати – початок висунення кандидатур, виборча кампанія, день виборів, дата підведення підсумків;
- структура виборів - процес номінації, метод голосування, коло виборців, частота, метод голосування, метод і час оголошення результатів;
- ключові документи – апікаційні, виборчий путівник, виборчі бюлетені

Рекомендується, щоб термін оголошення виборів та день голосування розділяло принаймні два тижні.

Можна визначити декілька етапів:

- Промоція (просування) – від чотирьох до двох тижнів до дня голосування інформується учнів, вчителів та батьків про заплановані вибори. Важливо, щоб всі були повною мірою проінформовані про принципи діяльності учнівського самоврядування, навіщо брати участь у виборах та, що кожен має право голосувати за свого кандидата.
- Виборча кампанія – від двох до одного тижнів перед голосуванням висунуті кандидати ведуть агітаційну діяльність, створюють плакати, фільми, організують дебати (як організувати дебати читай тут), зустрічі і т.п.
- Голосування – слід звертати увагу на перебіг голосування та ймовірні проблеми. Сам процес голосування є найважливішим моментом в усіх виборах, оголошення результатів повинно відбутись якнайшвидше. За голосуванням слідує виборча комісія. Варто, щоб до її складу увійшли переважно учні (не кандидати); а представники педагогічного колективу чи дирекції виконували функцію спостерігачів або радників. Треба пам'ятати, що оголошення результатів повинно бути повним, відкритим і водночас представлене делікатним методом (наприклад у випадку, коли кандидат не отримає жодного голосу).
- Оцінка – тиждень після виборів необхідно дати відповідь на ключові питання, наприклад, чи вдалося заангажувати якомога більшу кількість учнів до голосування? Чи був достатнім список кандидатів? Чи вони мали достатньо часу на підготовку? Які були причини не голосування серед учнів?

Для того, щоб провести вибори в учнівське самоврядування прозоро та правильно слід пам'ятати про ключові принципи, яких слід дотримуватись на всіх етапах організації та проведення виборів. Прозорість полягає в кількох ключових моментах:

- визначення відомої усім дати початку виборчої кампанії, з тим, щоб усі мали рівні шанси
- визначення, хто може кандидувати, на підставі регламенту виборів та діяльності органу учнівського самоврядування
- визначення особи чи групи осіб, відповідальних за реєстрацію кандидатів
- визначення оптимального часового відрізка для реєстрації кандидатів та інформування усієї шкільної спільноти про принципи та терміни реєстрації
- публікація та поширення списку кандидатів (як серед учнів так і серед вчителів та дирекції)
- презентація кандидатів та їх програм (повинна бути розміщена в письмовому вигляді у найбільш помітному місці в школі) та у формі автопрезентації кандидатів на загальношкільній зустрічі,
- проведення дебатів про майбутнє школи (кожен учень та працівник школи повинен мати можливість взяти участь в дебатах),
- створення виборчої комісії серед учнів,
- інформування про результати виборів з врахуванням отриманого рівня підтримки усіма кандидатами (в тому числі у письмовому вигляді (протокол виборів) та у формі презентації результатів виборчою комісією на зустрічі шкільної спільноти)

- визначення вигляду, форми та термінів, які уможливають подання скарг свідками порушення принципів виборчого процесу та розгляд виборчих виборчою комісією.

Обов'язки виборчої комісії на виборах представників учнівського самоврядування:

- підготовка списків виборців (виборцями є всі учні, які не позбавлені прав учня)
- підготовка списку кандидатів, які стартують у виборчій кампанії
- спостереження за ходом виборчої кампанії
- підготовка та перевірка виборчих бюлетенів
- підготовка місця голосування, де буде відбуватись голосування
- спостереження за ходом голосування
- підрахунок результатів голосування
- оприлюднення результатів голосування
- прийом та розгляд скарг
- визнання виборів дійсними (такими, що відбулися)

3. Співпраця з дирекцією та вчителями

Важливим виміром роботи опікуна учнівського самоврядування є співпраця з дирекцією та вчителями. Ця співпраця є такою істотною, оскільки ставлення, заангажованість, готовність включення вчителів до заходів, які ініційовані учнівським самоврядуванням часто є умовою їх успішності. Іншими словами активне учнівське самоврядування на території школи можливе лише тоді, коли активними є також і вчителі. І не вистачить виключно роботи опікуна. Інші вчителі потрібні під час виборів, в процесі консультування певних рішень, для організаційної підтримки заходів самоврядування. Така заангажованість вчителів, усіх вихованців є абсолютно необхідною для того, щоб заходи учнівського самоврядування не обмежувались лише групою з кільканадцяти осіб – шкільних лідерів, а доходили до всіх решти учнів. Відповідно, ми повинні пам'ятати, що завданням школи є навчання самоврядності усіх учнів, а не лише обраних представників. Завдання навчити усіх будь-чому в силу обставин не може бути виключно обов'язком опікунів учнівського самоврядування. Коли вчителі повинні включатись в діяльність учнівського самоврядування? Вибори представників учнівського самоврядування. На етапі виборів представників учнівського самоврядування важливою роллю усіх учнів є передача інформації про те, що вибори відбуваються та на яких засадах вони відбуваються. Важливо також, щоб учні провели виховну годину на тему ролі учнівського самоврядування в школі, його повноважень та потреб, якими повинні в цьому навчальному році зайнятись представники учнів в самоврядуванні. Така виховна година повинна стати можливістю для розмови про те, яким повинен бути член Ради Учнівського Самоврядування – які він повинен мати вміння, на що повинні учні звернути увагу під час голосування. Всі вчителі повинні заохочувати учнів до участі у виборах в якості кандидатів, до голосування і своєю позицією зміцнювати в учнях переконання, що учнівське самоврядування є важливою формою шкільної активності, яка дозволяє багато чому навчитись. Було б добре підготувати сценарій такого виховного уроку (створюючи компактне повідомлення), на основі якого усі вчителі вели б таке заняття, завдяки чому в усій школі одночасно відбулось би обговорення про учнівське самоврядування. Затвердження регламенту виборів та діяльності учнівського самоврядування повинно включати

якнайбільшу кількість учнів з усієї школи. Тому важливо цій темі присвятити виховну годину в рамках усього процесу затвердження цього регламенту, який описаний вище. Вчителі потрібні також для того, щоб учні були активними під час основних заходів, які організуються учнівським самоврядуванням та дозволяють отримати досвід самоуправління всім учням, а особливий наголос тут варто зробити на участі в дебатах, консультаціях, організації конкретних заходів з ініціативи учнів. Підводячи підсумок, можна сказати, що добитись того, щоб школа фактично навчала самоуправлінню всіх учнів, що є її завданням у відповідності з основною програмою, а також у зв'язку з обов'язком школи розвивати ключові громадські та суспільні компетенції в діяльність учнівського самоврядування повинні бути включені всі учні. Натомість, роллю опікуна є організація цього процесу, залучення вчителів до конкретних заходів. Опікун є координатором роботи інших вчителів, які фактично спричиняються до ефективної діяльності учнівського самоврядування в школі. Принципи залучення інших вчителів до реалізації завдання школи, яким є розвиток учнівського самоврядування повинні бути, безсумнівно, узгоджені з дирекцією школи та педагогічною радою і повинні складати частину плану роботи школи. На практиці в багатьох школах на початку навчального року визначаються ймовірні заходи, які навчають самоврядності, такі як вибори, дебати, консультації, циклічні акції (наприклад свято школи) і т.п. Вчителі самі зголошуються до участі в певній діяльності та інформуються про те, що окремі виховні години слід присвятити шкільній самоврядності. Задіяння вчителів в діяльність для учнівського самоврядування повинно опиратись на певний план та зрозумілі принципи. Ситуація, коли опікун «просить» колег про допомогу є для багатьох осіб некомфортною і створює враження, що самоврядність всіх учнів є проблемою одного опікуна, хоча насправді задіяні повинні бути всі вчителі.

4. Співпраця з батьками

Ця співпраця може бути серйозною підтримкою для ефективної діяльності учнівського самоврядування. Батьки можуть підтримувати заходи, які організуються молодими людьми логістично, матеріально та фінансово. Для того, щоб співпраця з батьками була ефективною, вона повинна бути систематичною. Тому варто постійно співпрацювати з батьківським комітетом. Представники Ради Учніського Самоврядування разом з опікуном повинні брати участь в зустрічах батьківського комітету та представити їм свій план діяльності. Обговорюючи його вони можуть звернутись до батьківського комітету за допомогою. Водночас батьки під час обговорення цієї програми мабуть з охотою діляться своїми ідеями та міркуваннями, зможуть щось порадити. Завдяки постійній співпраці з батьківським комітетом ми не будемо трактувати його інструментально – як структуру, яка забезпечує допомогу під час виконання конкретних завдань, а як партнерів учнівського самоврядування. Завдяки цьому батьки відчуватимуть серйозне та партнерське ставлення до себе, що безумовно вплине на їх готовність ангажуватись в допомогу учнівському самоврядуванню. Варто також пам'ятати про нагороди для батьків, які підтримують учнівське самоврядування – можна приготувати пам'ятки, дипломи, згадати їх на урочистості в кінці навчального року.

5. Співпраця з місцевим середовищем

Забезпечення ефективності діяльності учнівського самоврядування часто вимагає співпраці з позашкільними структурами, такими як влада громади, неурядові організації, підприємці. Особливо варто звернути увагу на владу громади та працівників самоврядування. Певні проблеми, вирішення яких пропонується представництвом учнівського самоврядування можна вирішити лише за умови співпраці з місцевою владою, наприклад в питаннях, які стосуються фінансів, інвестицій і т.д. Можна уявити собі, що шкільне самоврядування, наприклад, прагне вирішити питання обладнання школи, проведення необхідного ремонту і т.д. Тоді партнером до дискусії в цьому питанні не повинен бути лише директор, але також і чиновники, які займаються ремонтами та інвестиціями. Відповідно, варто систематично співпрацювати з владою громади або принаймні запрошувати їх представників на найважливіші дебати, які проводяться Радою Учнівського Самоврядування. Якщо на території громади діє Молодіжна Рада варто, щоб Рада Учнівського Самоврядування систематично співпрацювала з членом Молодіжної Ради, який представляє молодь даної школи; він може, наприклад, інформувати місцеву владу про проблеми даної школи та особисто включатись у вирішення цих проблем. В свою чергу, якщо ми пам'ятаємо про діяльність учнівського самоврядування як про організацію ініціатив учнів, то тут варто співпрацювати з неурядовими організаціями, особливо місцевими. Це допоможе Раді Учнівського Самоврядування розширити сфери її заходів таким чином, щоб проекти, які скеровані до усієї громади чи її представників (таких як молодь чи пенсіонери) насправді відповідали потребам цієї специфічної групи. Тут варто ще раз підкреслити, що часто налагодження першого контакту з чиновниками чи неурядовими організаціями є завданням саме опікуна учнівського самоврядування. Це він повинен перед ангажуванням дітей переконатись, які будуть умови співпраці та контакт з представниками цих інституцій.

Додаток: Учнівське самоврядування впливає на шкільні справи

Директор і вчителі забезпечують учням постійну участь у прийнятті всіх суттєвих рішень, які стосуються: організації шкільного життя, дидактики, використання шкільного та довкола шкільного простору. Спосіб залучення залежить від віку та компетенцій. Можна застосовувати різні форми залучення, починаючи з признання права до виголошування власної точки зору, чи співвирішування, закінчуючи передачею прав (і відповідальності) за окремі рішення учням і/або їх батькам. Виходимо з точки зору, що це директор, як людина відповідальна за якість шкільної праці повинен активно залучати членів шкільного суспільства до вирішувальних процесів.

Школярі беруть участь у шкільному житті завдяки залученню у процес прийняття рішення щодо суттєвих аспектів функціонування життя школи і садочку, таких як

ОРГАНІЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ПРАЦІ
година, в котрій починаються шкільні заняття
шкільне меню
участь школи у суспільних акціях
вибір місця проведення шкільної екскурсії
зміни в шкільному статуті
правила користування роздягалкою
правила користування стадіоном/ спортивним залом
тривалість перерв
спосіб святкування місцевих чи шкільних подій
фестивалі, шкільні заходи
вибір опікуна ШС
правила шкільного самоврядування
ДИДАКТИКА/ НАВЧАННЯ
вибір підручника і навчальної програми
зміст і спосіб реалізації Внутрішньої системи оцінювання
вибір навчальних методів
форма домашньої роботи
вибір позашкільного місця навчання (парк, кінотеатр, тощо)
вибір тем шкільних навчальних проєктів
запрошення батьків у якості експертів на урок

проведення позаурочних навчальних акцій
відвідини батьків на робочих місцях
наукові ініціативи
написання пробних екзаменів у присутності батьків
Спільні шкільні збори (батьки з учнями)
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ
розміщення парт у класі
приготування місця, де учні будуть спільно проводити час
створення нагоди для укріплення відносин між учнями з різних класів
забезпечення місця комфортної розмови батьків з вчителями
вигляд і оснащення класових приміщень
вигляд і оснащення коридорів
вигляд і використання зовнішньої території
спосіб використання приміщень
простір для відпочинку
місця індивідуального відпочинку

Учні та їх батьків інформують про кожен рішення. Участь у процесі прийняття рішення передбачає, що всюди, де це лише можливо, батьки і школярі вирішують, співвирішують або консультують рішення, яке стосується школи.

ІНФОРМУВАННЯ: спільнота учнів і/або батьків відповідним чином інформується щодо рішень, які приймає дирекція.

Інформування це найпростіша форма участі, яка залучає громадян у найменшій мірі. Дії дирекції обмежуються до інформування шкільної спільноти про рішення, які їх стосуються. Тут немає місця для будь-якого активного впливу людей на діяльність влади, вони є лише отримувачами.

Інформація про рішення є повною і зрозумілою, враховує всі його аспекти та пояснення. Крім цього вона повинна бути представлена таким чином, щоб і учні, і їх батьки розуміли, про що йдеться, а насамперед усвідомлювали собі її вплив на шкільне життя. Обов'язково слід звернути увагу на те, де саме розміщена інформація (висота прикріплення) і чи її легко прочитати, особливо дітям з початкових класів.

КОНСУЛЬТУВАННЯ: пропозиції рішень консультуються з учнями і/або їх батьками.

Консультування свідчить про те, що дирекція дає дітям та їх батькам можливість оцінити заплановані дії чи рішення. Учасники консультації стають своєрідними „радниками”, чия думка і точка зору враховується у даній справі. Тому, кожна точка зору береться до уваги, хоча немає гарантії, що рішення прийняте дирекцією буде суміжне з пропозиціями, які були сформульовані під час консультації.

Правила:

Можливість брати участь у консультації мають всі учні і/або їх батьки. Це означає, що незалежно від теми, участь у консультації приймають всі охочі учні у такій формі, яка їм найбільше підходить.

Все шкільне суспільство слід повідомити про консультацію та її правила шляхом розповсюдження цієї інформації:

- на виховному уроці,
- на сайті школи (також в батьківській рубриці),
- на батьківських зборах.

В інформації треба вказати дату, до якої можна складати пропозиції, спосіб формулювання пропозиції, спосіб її використання. Інформація повинна бути написана простим, доступним стилем.

Чітко сформульована тема консультації. Чітке формулювання справи, щодо якої діти та їх батьки можуть поділитися своєю точкою зору є дуже суттєвим. Можна питати про думку, щодо суті якоїсь проблеми, конкретних пропозицій вирішення питання. Наприклад, можна розпочати дискусію про безпеку у школі, можна проконсультуватися, чи краще зосередитись на фізичній, чи психічній безпеці, чи йдеться про шкільну територію, чи про безпеку за межами школи.

Форму консультацій слід узгодити з метою і з потребами отримувачів. В класах пропонуємо від 4 до 6 двохетапних дій. На самперед це інформування і дискусія з дітьми на виховних уроках про рішення, котрі дирекція повинна консультувати з учнями. Те ж саме слід сказати батькам на зборах. Завдяки цьому всі учні мають можливість ознайомитись зі справою і самостійно прийняти рішення, чи хочуть брати участь у консультуванні, чи ні. У більш складних питаннях можна створити робочі групи (з охочих учнів/батьків), які детальніше поінформують дирекцію щодо запропонованих рішень. Консультації можна також провести іншим шляхом – напр. завдяки анкеті, відправленій електронною поштою, завдяки проведенню дебатів, чи консультативних тренінгів. Якщо тема консультації пов'язана зі шкільною територією, можна запропонувати прогулянку, тощо. Також можна розмістити стенд в центральному місці школи, на якому будуть прикріплені відповіді, ідеї та пропозиції, так з боку учнів, як і їх батьків.

В початкових школах, особливо в трьох перших класах, заохочуємо до консультування різних видів рішень на рівні класу, під час контакту дітей з вихователем. Важливішим буде систематичне стосування механізму консультації – питання дітей про їх думку, ніж пояснення їм складних справ. Можна займатися: ідеями щодо того, як можна проводити перерви; питанням щодо форми домашнього завдання; заняттями в палаці культури; фільмом, який дивилися діти всім класом; темою письмової праці, тощо.

Учасники консультації повинні мати достатні знання, аби брати свідому участь у консультації. Для консультації повинна бути приготована інформація: що консультиємо? Навіщо? Як це рішення впливатиме на життя учнів і/або їх батьків.

Організатор забезпечує властиві умови (час, місце, матеріали), аби консультація могла відбутися і щоб кожен її учасник мав можливість поділитися своєю точкою зору. Залежно від обраної форми, час консультування повинен дати нагоду кожному учаснику, аби міг поділитися своєю точкою зору. **Інформація, щодо зауважень, які взяли до уваги та причин неприйняття окремих точок зору.** Після отримання всіх зауважень, директор інформує, які з них бралися до уваги й чому (які не бралися – теж). Пояснює наслідки всіх прийнятих рішень і на всіх етапах дякує всім учням/батькам за участь у консультації. Інформацію можна помістити: на дошці, на сайті школи, поінформувати учнівські самоврядування, котрі передадуть новину далше, повідомити батьків на зборах. Тим не менше, найкраще було б, якби директор особисто інформував про все на зустрічах, особливо, коли йдеться про суттєві рішення.

У початковій школі директор повинен бути ініціатором проведення консультації, а його партнерами та співорганізаторами – учнівське самоврядування і батьківська рада.

1.3 СПІВВІРІШУВАННЯ: рішення, яке приймається, при врахуванні потреб всіх зацікавлених сторін

Співвирішування характеризується повним партнерством між директором і учнями та батьками. Полягає на частковій передачі компетенцій (а водночас теж відповідальності) щодо прийняття рішень і наступних дій. Ця передача може відбутися шляхом юридичних змін, або індивідуального рішення самого директора.

Аби цей процес був вдалим, всі його учасники повинні бути ретельно поінформовані щодо його правил і процедури, а також суті справи. Сторони беруть в ньому участь на партнерських основах – голос кожного учасника є так само важливим.

Правила

У співвирішуванні повинні мати можливість участі всі учні і/або батьки та їх представники. Учнівська спільнота та батьки повинні бути чітко поінформовані щодо того, хто бере участь у процесі.

Ціла шкільна спільнота або лише адресати рішення (напр. конкретний клас) **повинні знати, яким чином буде проводитись процес співвирішування.**

Чітко сформульований предмет співвирішування. Треба чітко формулювати в якій саме справі діти та батьки мають приймати рішення.

Учасники співвирішування повинні мати відповідні знання, аби свідомим чином брати участь у цьому процесі. Треба приготувати інформацію про те, про що будемо вирішувати і з якою метою.

Інформація щодо прийнятого рішення є загальнодоступною. Люди відповідальні за процес співвирішування інформують решту зацікавлених щодо кінцевих результатів процесу. Інформацію можна помістити: на дошці, на сайті школи, поінформувати учнівські самоврядування, котрі передадуть новину далі, повідомити батьків на зборах.

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ: учнівська спільнота і/або батьки самостійно приймають рішення, щодо

функціонування якогось елемента шкільного життя.

Про прийняття рішення говоримо тоді, коли учні або батьки **самостійно приймають рішення, повідомляючи дирекцію про кінцевий результат.** Характеризується передачею вповноважень у даній сфері учням або батькам. Директор лише ознайомлюється з цим рішенням і допомагає ввести його в життя.

Правила: аналогічно до співвирішування. Дирекція гарантує учням і/або батькам умови для проведення процесу прийняття рішення. За проведення і завершення цього процесу несе відповідальність репрезентант: самоврядування і батьківська рада.

Додаткові спільні умови задіяння учнів/ батьків у процес прийняття рішення

Головними партнерами дирекції в проведенні процесу прийняття рішення є відповідні органи: учнівське самоврядування та батьківська рада. Їхнім завданням буде широке залучення учнів та батьків у цей процес. Це означає, що після того, як дирекція прийме рішення щодо консультації, співвирішування, або прийняття рішення, дирекція обговорює з представниками батьківської ради і/або самоврядування спосіб, за яким будуть проводитись консультації. Бажано, щоб в консультації брали участь діти з класів 4-6 і представники батьків.

Приймаючи рішення, треба слідкувати, аби стиль спілкування був зрозумілим та простим, так для дітей, як і для батьків. Це означає, що треба уникати спеціалізованих слів, а якщо це необхідне – давати визначення окремих понять.

Теми, які обираються до консультування та співвирішування (дирекцією) повинні бути на стільки суттєвими, щоб зацікавити учнів та батьків і мати реальний вплив на шкільні справи. Завдяки цьому, збільшиться залучення батьків та учнів (див. Таблицю).

Процеси співучасті повинні бути привабливими щодо форми, повинні також передбачати використання нових технологій.

У процесі прийняття рішення чи співвирішування можна застосовувати більшу кількість методів безпосередньої участі, коли йдеться про справи спільні для всієї школи. В цьому випадку необов'язково використовувати два рівні дій (спершу на рівні класу, потім спільно). Процеси прийняття рішення можуть відбуватися на загальних зустрічах, або з поділом дітей на 2-3 групи.

Досвід здійснення діагнозу проблем молодих людей.

Шпагат із запитаннями. В Криніци Морской молоді люди біля Центру Туристичної Інформації розмістили шпагат з питаннями до перехожих, мешканців та туристів, які стосуються їх потреб та очікувань пов'язаних з рекреаційними та спортивними проблемами в Криніци. Люди розміщували свої відповіді, створюючи список пропонованої діяльності, відповідних місць, надихаючих прикладів з інших місцевостей. Цей метод дуже виправдовує себе під час проведення різного роду урочистостей, фестивалів у випадку зустрічі великої кількості людей. Важливо визначити людину, відповідальну за «презентацію» цього шпагату, за пояснення з якою метою шпагат тут розміщений, чого стосуються питання та для чого збираються відповіді.



Запитання на шпагаті у Плужниці

Схожий метод, який часто використовується в шкільних коридорах носить назву **стіна, що говорить.**

До стіни (важливо, щоб усі мали до неї легкий доступ) кріпимо аркуш великого сірого або білого паперу з написом, який розміщений нагорі: «Стіна, що говорить» і запитанням, на яке шукаємо відповідь. Можна роздати 5-7 самоклеючих карток і попросити зафіксувати на них свої думки, а потім приклеїти їх до нашого аркуша.

Можна також попросити записувати свої думки безпосередньо на паперовій «стіні». Також в цьому методі варто заохочувати до використання малюнків.



Стіна, що говорить у Плужниці

Члени молодіжних рад проводячи діагноз використовували спостереження. Це було особливо важливо в Лісеві та Плужниці, де молоді люди хотіли ознайомитись зі станом та якістю місцевої інфраструктури на предмет її придатності до проведення вільного часу. В Плужниці проводився діагноз сільських світлиць як потенційних місць для проведення часу молоддю, а в Лісеві відкривали потенціал зеленої території всередині місцевості під назвою «йорданкі».

Один з методів, які варто рекомендувати це **Фотооцінка**. За допомогою телефону, фотоапарату або відеокамери можна зафіксувати для потреб оцінювання найрізноманітніші аспекти життя громади.

Фотографії або фільми несуть в собі інше змістовне навантаження, ніж те, яке б вдалося виразити словами або через відповіді в анкеті. Молоді люди повинні співпрацювати та вирішити, які об'єкти обрати для фотографування, створюючи відповідно маленьку спільноту дослідників, які опрацьовують місцевість і дивляться на неї з нетрадиційного ракурсу.

Варто зауважити, що це метод, завдяки якому нам можуть щось підказати особи, які б не обов'язково голосно висловлювали свою думку на широкий загал.

Завдяки фотографіям та фільмам ми показуємо набагато більше, ніж відповідаючи на вузько сформульовані питання (наприклад в анкеті).

Представляючи фотографії молоді люди демонструють «тверді» факти на підтримку своєї позиції, якими потім повинні зайнятись дорослі.



Дослідницька прогулянка в Лісеві

Іншим популярним методом є **дослідницька прогулянка**. Це територіальний метод опитування мешканців про їх думку стосовно якогось питання – використовується насамперед для обстеження території. Його варто використовувати, якщо ми хочемо зрозуміти, яким чином уявляє собі дану територію група мешканців.

Прогулянки є також хорошим методом, якщо необхідно розбудити фантазію стосовно впровадження можливих змін на даній території з метою збору ідей для нового вирішення проблеми (наприклад – нове розташування лавок, зупинок). Дослідницька

прогулянка є технікою, яка дозволяє досить легко ангажувати учасників та уможлиблює комунікацію з ними в сприятливій атмосфері.

Дослідницькі прогулянки було проведено в Лісеві на території «Йорданкі». Прогулянки організували молоді люди і вони їх вели. Вони запросили на ці прогулянки своїх колег та подруг. Разом вони замислились про те, що їм подобається, а що перешкоджає на цій території. Що важливо – обговорення про те, як можна загосподарювати ці території відбувалося прямо на місці. Однією з цікавих пропозицій є створення столів з лавками, за якими учні в теплі дні на свіжому повітрі могли б готуватись до уроків в очікуванні автобуса («Йорданкі» знаходяться біля зупинки).

Також рекомендуємо використовувати **скриньки думок/ідей** стосовно якоїсь проблеми. Її найбільшим достоїнством є те, що вона дозволяє дотримуватись більшої анонімності. Їх можна одночасно розмістити в кількох місцях, так, щоб зібрати думки різних молодіжних середовищ. Скриньки, так само, як інші методи варто постійно презентувати, тобто забезпечити, щоб хтось надавав інформацію стосовно того, навіщо вони виставлені та як їх використовувати. У випадку використання цього методу варто біля скриньки розмістити плакат – інформацію, яка заохочує користуватись скринькою.

Дуже часто використовуваним інструментом є анкета, тобто перелік запитань. Учасник діагнозу повинен надавати відповіді, завдяки яким можна довідатись, що люди думають стосовно заданої нами теми. Під час використання анкети важливо, щоб під час вступу пояснити, для чого ми просимо її заповнити і якою є її мета. Важливо, щоб не задавати надто багато питань. Людина спроможна концентруватись лише протягом кількох хвилин. Найкраще обмежитись до 10-15 питань. Для того, щоб не створювати зайвих запитань варто замислитись, навіщо буде потрібна отримана завдяки цьому інструменту інформація. В Криніце Морскей багато часу учасники діагнозу присвятили підбору відповідних запитань: старались насамперед відповісти собі на запитання – що власне вони хочуть довідатись, який тип інформації їм потрібен, а лише потім концентрувались на формулюванні даного питання.

Після цього настає час замислитись над тим, чи задавати закриті питання, достоїнством яких є те, що на них швидко дається відповідь; відповідно легко порохувати та порівняти думки. Ймовірно, що жодна з запропонованих відповідей не задовільнить того, хто надає відповіді. Той, хто надає відповіді не може обгрунтувати своєї відповіді. Часто також не знаємо, чому власне він вибрав ту чи іншу відповідь.

У відповідь на ці недоліки задаються відкриті питання, в яких той, хто дає відповіді має можливість надавати власні відповіді, він не змушений вибирати один з запропонованих варіантів. Завдяки цьому можна отримати ширшу інформацію про думки молодих людей, їх ідеї та пропозиції, які, наприклад не прийшли в голову творцю анкети. Але такі питання вимагають більшої уваги та більшої заангажованості від того, хто дає відповіді. Важко порівнювати відповіді.

Як правило, використовується об'єднаний варіант, тобто до закритого питання додається можливість висловлення власної думки. Якщо планується робити анкету варто розглянути її інтернет-версію. Це екологічніший, економічніший та легший в обслуговуванні інструмент, оскільки він має механізм, який може поєднувати результати. Ми заохочуємо до проведення інтерв'ю, чи розмови, під час якої ведучий задає питання і старається довідатись, якими є погляди, думки, потреби та проблеми співрозмовника. Інтерв'ю можна проводити з однією особою (**індивідуальне інтерв'ю**) або з групою (**групове інтерв'ю**). У випадку проведення **групового інтерв'ю** варто організувати зустріч з більшою кількістю осіб (до 12). На початку зустрічі слід представити мету та тему розмови. Скажіть, для чого ви проводите інтерв'ю, та про те, чи буде вона анонімною (тобто, не буде оприлюднено, які погляди представляв кожен з учнів). Розмова повинна мати план! Насамперед варто задавати питання про факти, тобто про те, що необхідно перевірити. Пізніше задавайте питання про погляди, чи про те, що думають співрозмовники.

Старайтесь так формулювати питання, щоб заохотити до надання повних відповідей, тобто використовуйте відкриті питання. Не зупиняйтесь на отриманих одразу відповідях, старайтесь поглибити їх. Інтерв'ю варто записувати, або принаймні робити нотатки.

Учнівське самоврядування організує дебати

Дебати

Одним з інструментів, придатних для роботи учнівського самоврядування є дебати, під час яких будуть обговорюватись питання, які стосуються життя школи.

Чим є дебати?

Дебати це розмова, дискусія на попередньо узгоджену тему, яка проводиться у відповідності з правилами, чітко визначеними в регламенті. В ній враховується ясна та цільна аргументація дискутантів та культура висловлювання. За правильним перебігом дебатів слідкує особа, яку називають модератором.

Навіщо дискутувати?

Дебати є цікавим методом представлення проблеми для широкої громадськості.

Завдяки дебатам можна випрацювати ефективні рішення, які покращують роботу учнівського самоврядування або функціонування школи. Можна також навчитись добре виступати та цілісно аргументувати, критично мислити.

Дебати виправдовують себе, коли потрібно обговорити чи знайти рішення в суперечливих питаннях. Дебатуючи, можна шукати відповіді на питання, які торкаються в тому числі:

- **Ідей стосовно діяльності учнівського самоврядування,**
- **Виборів структури самоврядування,**
- **Співпраці директора та самоврядування,**
- **Тривалості перерв,**
- **Місця, куди поїдете під час шкільної прогулянки,**
- **Форми завершення шкільного року,**
- **Використання території навколо школи,**
- **Факультативних програм,**
- **Купівлі дидактичних матеріалів.**

На дебати можна запросити експертів з поза меж школи, які представлять тему та дадуть відповіді на ваші питання. Це можуть бути представники громади, району, міста або особи, які працюють в місцевих неурядових організаціях. Прикладом дебатів може бути розмова на тему екології у вашій школі, а гостями – представники громади, які відповідають за використання відходів або місцеві екологічні активісти.

Як підготувати дебати?

Щоб добре підготувати дебати необхідно почати їх організувати завчасно та старанно розподілити обов'язки. Нижче ми представимо Вам короткий путівник, як крок за кроком готувати дебати в школі.

1. Виберіть тему та назву дебатів.

Зацікавлення дебатами гарантує контроверсійна та цікава тема. Однак, слід пам'ятати, що суттю дебатів повинно бути пропонування основоположних рішень, спонукання до

роздумів над даною проблемою, а не лише надто запальна дискусія. Тому перед тим, як приступити до дії обговоріть тему дебатів з опікуном самоврядування. Вкажіть сильні та слабкі сторони дебатів, чітко окресліть свої очікування. Назва дебатів повинна бути короткою та безпосередньо пов'язаною з темою. Добре, якщо назва має запитальну форму. Завдяки цьому кожен, хто прочитає оголошення про дебати зможе замислитись чи це питання його цікавить і яку думку він має стосовно даної теми.

2. Оберіть форму дебатів та визначте, скільки осіб ви запрошуєте.

В залежності від того, що буде темою дебатів оберіть її форму. Це може бути панельна дискусія, оксфордські дебати. Визначте скільки осіб ви хочете запросити на дебати: скільки буде учасників та чи передбачається участь громадськості. Завдяки цьому ви зможете визначити, яка аудиторія вам потрібна для того, щоб усіх розмістити.

3. Визначте час та місце дебатів

Це хороший момент, щоб про вашу ідею порозмовляти з директором школи. Можливо завдяки співпраці вам вдасться організувати дебати в шкільному актовому залі або в спортивному залі. Якщо ви запрошуєте осіб з поза меж школи, пам'ятайте, що необхідно врахувати чи мають вони можливість взяти участь у заході в цей час. Наприклад, не кожен може взяти участь у зустрічі, яка відбувається в робочі години.

4. Підготуйте список потрібних речей та розподіліть завдання

Визначте, хто займатиметься рекламою заходу, хто запрошує гостей, хто буде вести дебати, хто подбає про їх змістовне наповнення, тобто, підготує план дебатів, матеріали для учасників (листівки, друковані інформаційні матеріали і т.п.), впорядкує питання. Важливим моментом є технічна підготовка дебатів, тобто визначення того, хто займатиметься обслуговуванням обладнання (озвучення, лаптоп, проектор), якщо будете його використовувати. Варто запланувати раніше, хто буде реєструвати (записувати, знімати) хід дебатів або їх фрагменти (увага: у випадку запису чи фотографування учасники повинні бути про це поінформовані).

5. Перейдіть до реалізації плану

Сконтактуйтеся з гостями, яких хочете запросити. Надішліть їм матеріали, питання чи план сценарію, щоб вони могли підготуватись. Завчасу подбайте про промоцію заходу. Найкраще, коли за день до дебатів ви вже розмістите столи та стільці, видрукуєте матеріали, протестуєте обладнання (особливо, якщо введення в тему будете презентувати в мультимедійній формі). Завдяки цьому ви зможете уникнути неприємностей та непотрібного нервування в день дебатів.

Приклад сценарію дебатів: Шкільні дебати, метою яких є знаходження відповіді на питання: Що повинно змінитись, щоб учні хотіли ангажуватись в шкільне життя, були активними, мали почуття власного впливу і добре почували себе в школі?

1. **Представлення мети дебатів**, тобто знаходження відповіді на вище викладене питання. Ведучий задає також додаткові питання, наприклад:

- Якою є наша школа – що в ній цінуємо, що нам заважає, як відчуваємо себе в ній?
- Якою мірою відчуваємо себе співвідповідальними за нашу школу (її зовнішній вигляд, результати навчання, додаткові заняття, безпеку, урочистості, інтернет-сторінку, імідж, активність в місцевому середовищі і т.п.)?
- Як ми можемо діяти разом, ангажуватись в життя школи?
- Що ми можемо і хотіли б змінити в житті нашої школи діючи разом? В якій школі ми хотіли б вчитись, якщо б нічого не обмежувало нашої фантазії?

2. **Збір інформації від учасників** – що повинно змінитись в нашій школі, щоб окремі групи хотіли б ангажуватись в спільні заходи для розвитку нашої школи. Можна використати мозковий штурм – кожен зголошує все, що прийде йому в голову, жодні ідеї не критикуються, не оцінюються, всі ідеї фіксуються, а потім, в залежності від часу можна обговорити думки та ідеї, які мають найбільшу підтримку, або ті, які виглядають найоригінальнішими чи найсуперечливішими і т.п. Мозковий штурм – це лише ініціювання дискусії, дебатування, обміну поглядами та думками, спільної рефлексії.

3. **Підведення підсумків** – співставлення тих ідей, які найчастіше з'являлись, думок, пропозицій змін, наприклад, шляхом надання балів кожним учасником дебатів найбільш очікуваним та потрібним заходам.

6. Що після дебатів?

Дебати необхідно підсумовувати, описати – так, щоб інші учні, які не брали в них участі могли теж ознайомитись з їх перебігом та результатами. Можете, наприклад:

- Підготувати звіт для шкільної газети;
- Представити результати дебатів на засіданні педагогічної ради або батьківського комітету;
- Заохочувати вчителів, щоб обговорювати цю тему під час виховних годин;
- Вислати звіт місцевим медіа, якщо обговорювана тема має місцеве значення.

Підсумування

- Дебати дозволяють представити обрану проблему ширшій громадськості та напрацювати пропозиції рішень для поліпшення роботи учнівського самоврядування та функціонування школи
- В дебатах повинні брати участь якнайбільше зацікавлених осіб, в тому числі з поза меж школи (наприклад чиновники, працівники бібліотеки, члени молодіжної ради громади).

ПРИКЛАД ПЛАНУ ДЕБАТІВ

Шкільні дебати, метою яких є пошуки відповіді на питання: *Що треба поміняти, аби діти захотіли залучитися у шкільне життя, були активними, мали почуття, що вони здатні змінити біг подій і добре себе почували у школі?*

1. ПРЕДСТАВЛЯЄМО МЕТУ ДЕБАТІВ, якою буде пошук відповіді на вище згадані питання. Ведучий ставить також додаткові питання, напр.:

- *Якою є наша школа – що ми в ній цінуємо, що нам в ній заважає, як ми себе в ній відчуваємо?*
- *В якій мірі ми несемо відповідальність за нашу школу (те, як вона виглядає, якими є результати навчання, безпека, заходи, періодичні акції, сайт, імідж, активність в місцевому середовищі, тощо)?*
- *Яким чином ми можемо співдіяти, залучатися в шкільне життя?*
- *Що ми можемо, і що хотіли б поміняти в нашій школі, діючи разом? У якій школі ми хотіли б вчитися, якби можна було фантазувати без обмежень?*

2. ЗБІРКА ІНФОРМАЦІЇ ВІД УЧАСНИКІВ – що повинно помінятися в нашій школі, аби окремі групи хотіли залучатися до спільних дій на благо школи. Можна застосувати метод мозкового штурму – кожен говорить те, про що лише подумав, жодну ідею не критикуємо, ані не оцінюємо, все записуємо, а потім, якщо маємо в достатку часу, можемо обговорити ті ідеї, які отримали найбільшу підтримку, або були найцікавішими, викликали найбільше обурення, тощо. Мозковий штурм це лише початок дискусії, дебатування, обміну поглядами, спільного аналізування.

3. ПІДСУМКИ ДЕБАТІВ – підбірка найпопулярніших поглядів, пропозицій, точок зору, шляхом балового оцінювання найпотрібніших дій і окремих пропозицій всіма учасниками дебатів.

Дебати методом world cafe

World cafe – це вид навчання, який відбувається в неформальній атмосфері і найбільше нагадує кав'ярню. Біля столиків, за якими сидять по чотири або п'ять осіб ведуться розмови на визначену тему. Кожен столик має свого господаря. Після певного часу (наприклад, 10 хвилин) всі учасники пересідають за інший столик, за яким відбувається дискусія вже про іншу проблему. На своїх місцях залишаються лише господарі столиків, які представляють новим гостям перебіг та висновки з дискусії попереднього складу учасників та заохочують до подальшої розмови. На завершення відбувається загальне обговорення результатів роботи всіх столиків. Цей метод використовується насамперед тоді, коли є потреба в генеруванні нових ідей, а не знаходження конкретних рішень. Хорошим рішенням є запрошення до участі у *word cafe* батьків та вчителів.

Хороша практика – на базі практик, які надійшли на конкурс в рамках проекту Школа Співпраці

Гімназія №30 імені генерала Казімежа Пулавського у Варшаві.

Приклад опрацювання концепції діяльності школи методом *world cafe*.

Що повинно змінитись, щоб як учні, так і батьки ангажувалися в життя школи, були активними, мали почуття впливу і добре почували себе в нашій школі? Як підвищити ефективність шкільного викладання? Що зробити, щоб випускник нашої школи був людиною відкритою, відповідальною, творчою та багатосторонньою?

Ці та інші питання неодноразово озвучували не лише вчителі, але також батьки та учні. Вирішили організувати спільні дебати, щоб дати відповідь на поставлені на початку питання і спільно спланувати діяльність на найближчі роки. Зустрілись о 17.00. В дебатах взяли участь всі вчителі та по 2 батьків та 2 учнів з кожного класу.

Поділені на групи – 4 учнів, 4 вчителів, 4 батьків, відповідали на 7 ключових питань. В кожній з підготованих 7 аудиторій сидів секретар. Кожна 12-особова група займалася одним питанням протягом 10 хвилин, після чого переходила в наступну аудиторію, тобто до наступного питання. Все відбувалося чітко, всі знали, що повинні робити та шанували свій час. Обговорення тривало 2 години, а потім в позитивній атмосфері, за чаєм та тістечками відбулось ознайомлення з результатами роботи в кожному з залів. Після цього робота перейшла до 6-особової групи, яка зафіксувала всі спільні напрацювання та створила концепцію діяльності школи. Пізніше вона була представлена всім батькам та учням.

Пошук рішень для знайдених проблем

Карта школи

Намалюйте карту школи. Врахуйте на карті якнайбільше приміщень, пам'ятайте про всі поверхи. Потім додайте людей, які пов'язані з конкретними місцями (наприклад, їдальня – кухарі; гардероб – гардеробниця). Задайте питання про те, що ви хочете довідатись про школу, що є проблемою, наприклад безпека, як проводити час під час перерв, які нові заняття ввести в програму наступного року.

Дивлячись на карту та людей задумайтесь, в чому Ваша школа є добра, а що варто поправити.

Приклад: *Як проводити час під час перерв?*

- Місця:
 - Спортивний зал – під час перерв його можна відкрити
 - Вестибюль на першому поверсі – поставити стіл для настільного тенісу
 - Бібліотека – організувати місце для настільних ігор
- Люди:
 - Вчителі фізичного виховання – опіка під час перерв в спортивному залі
 - Учні – навчання різним іграм, настільні ігри

• Навчання 365

Це метод, який використовується у великих групах (біля 20-30 осіб). Учні діляться на шість груп. Кожна повинна нараховувати біля п'яти осіб. Потім ведучий представляє проблему, наприклад *«Яким чином відзначити день школи?»*, *«Що зробити, щоб у Вашій школі було безпечніше в гардеробі? Які заняття ми хотіли б мати в рамках заходу «Літо в місті»?»*

Кожна група приготує три пропозиції. За визначеним сигналом (наприклад «самоврядування») групи передають свої варіанти наступній групі, яка також дописує три інших варіанта рішень (повинна ознайомитись з варіантами рішень попередніх груп). Дописувані пропозиції не можуть повторювати попередньо запропонованих. Такі передачі відбуваються стільки разів, скільки є груп. В кінці кожна з команд представляє зафіксовані на своєму аркуші ідеї. Ті, які будуть визнані учнями досить цікавими запишіть на плакаті. Їх можна обговорити додатково. Таким чином буде створено список пропозицій, підготовлених в рамках консультацій.

• Мозковий штурм

Це один з найбільш популярних методів пошуку рішень. Безумовно, ви часто використовуєте його під час уроків. Учні разом замислюються, як вирішити певну проблему. Організуючи мозковий штурм потрібно знати, що основним принципом цього методу є те, що він служить **лише для генерування максимальної кількості ідей**. Не використовується для оцінки цих ідей, а тим більше для вибору рішення. Відповідно, варто пам'ятати про наступні моменти:

- **Проблема.** На початку зустрічі задайте питання, на яке разом будете шукати відповідь.

- **Проведення мозкового штурму.** Оберіть особу, яка буде вести мозковий штурм. Вона повинна бути рішучою, звертати увагу на те, щоб кожен учасник міг висловити свою думку, щоб ніхто не домінував під час зустрічі, не критикував ідей, не поводив себе агресивно стосовно інших учасників. Ведучий повинен трактувати усіх однаково. Він повинен також задавати додаткові питання, які заохочують до висловлювання.
- **Свобода висловлювання.** Це важливий принцип мозкового штурму – кожен повинен почуватись вільно, і це означає, що:
 - Кожен може висловитись;
 - Ніхто нікого не перериває;
 - Не коментує і не оцінює пропозиції інших;
 - Всі думки та ідеї однаково важливі, навіть найбільш «шалені»;
 - Всі висловлювання записуються на плакаті у такому вигляді, в якому були запропоновані, без змін.

Про принципи поінформуйте на початку, найкраще, якщо вони будуть записані і висітимуть на видному місці.

- **Підсумування.** Не вистачить лише записати всі ідеї. Варто їх також впорядкувати та вибрати декілька найбільш влучних варіантів рішень. З цією метою після мозкового штурму постарайтеся згрупувати ідеї. Знайдіть їх спільні риси, з кількох схожих варіантів рішень спробуйте створити один, який буде об'єднувати важливі риси їх усіх.

- **Форум думок та ідей**

Це метод, який можете використовувати для пошуку інформації про потреби та проблеми, а також про можливості їх вирішення. В популярному у школі місці створіть «Форум ідей та думок». Кожен зможе представити в ньому свою позицію стосовно обраної теми.

Як створити форум:

- **Матеріал** (на вибір):
 - Велика коркова таблиця, до якої кожен буде чіпляти написані карточки;
 - Приклеєний до стіни ватман або папір, на якому кожен зможе представити свої думки та ідеї;
 - До натягнутого шпагати або білизняного шнуру прикріпіть за допомогою степлера аркуші, на яких кожен зможе записати свої міркування та ідеї.
- **Розташування.** Місце для розміщення думок та ідей повинно бути легко доступне та помітне. Кожен учень повинен мати можливість ознайомитись з пропозиціями авторства своїх колег та подруг.

- **Термін.** Варто конкретно визначити час, коли будете збирати таким чином інформацію.
- **Принципи.** Слід обов'язково нагадати усім учням правила використання Форуму (повага до пропозицій інших осіб, дотримання теми, толерантне та ввічливе висловлювання). Запишіть їх та вивісіть на видному місці.
- **Форма.** Думки та ідеї можна представити різними методами. Можуть бути просто записані, або намальовані, представлені як комікс, фотографії або якимось іншим методом.

Про інші методи консультацій: прогулянка, конкурси і *world cafe* можете прочитати в попередніх розділах.

Вибір однієї з кількох можливостей

Якщо придумаете кілька варіантів рішення проблеми або методу задоволення потреб можете довідатись, які з них на думку учнів є найкращими. З цією метою організуйте голосування/референдум.

Цим може зайнятись шкільна виборча комісія (прочитайте більше в попередніх розділах). Слід обов'язково:

- Заздалегідь ознайомити учнів з пропонованими рішеннями;
- Визначити термін та місце голосування;
- Опрацювати бюлетені для голосування та підготувати списки учнів, які будуть голосувати;
- Підготувати голосування так, щоб забезпечити його анонімність та рівність (щоб кожен мав однакову кількість голосів);
- Провести підрахунок голосів та представити результати.

А що після консультацій?

Останнім етапом консультацій є інформування всіх учнів та дорослих про хід та результати консультацій. Особливо важливо, щоб ця інформація дійшла до директора школи. Варто організувати зустріч, під час якої передати інформацію про результати консультацій і порозмовляти про те, яким чином можна їх використати.

Підсумування:

- Консультації – це вираження групою людей (наприклад учнів) міркувань з важливої для них теми.
- Завдяки участі в консультаціях можна впливати на долю своїх громад.

- Перед початком консультацій потрібно проінформувати учнів про предмет консультацій, термін їх проведення, місце та методи отримання зворотного зв'язку.
- Обов'язково проінформуйте учнів про результати консультацій та повідомте, чи зібрані міркування взяті до уваги, а якщо ні, то чому.
- Проводячи консультації співпрацюйте з класними самоврядуваннями.
- Збирайте інформацію за допомогою анкет, інтерв'ю, шкільних карт, різного роду навчальних майстерень.



Project co-financed by the Polish-American Freedom Foundation as part of the RITA – “Region in Transition” Program implemented by the Education for Democracy Foundation.

Сценарій тренінгу Для опікунів шкільного самоврядування: „Учнівське самоврядування співвирішує і діє” jest dostępny na licencji Creative Commons „Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe” (CC BY-SA 4.0). Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Olgi Napiontek i Joanny Pietrasik oraz Fundacji Civis Polonus. Utwór powstał w ramach projektu „Samorząd uczniowski – nauka demokracji”, realizowanego przez Fundację Civis Polonus przy wykorzystaniu środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji, w ty informacji o stosowanej licencji, posiadaczach praw oraz o projekcie „Samorząd uczniowski – nauka demokracji”. Treść licencji dostępna jest na stronie <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>